

jubilació. Fruit d'aquesta feina són diverses obres de divulgació lingüística d'una gran utilitat: *Diccionari ortogràfic i de pronúncia* (1990), *Diccionari etimològic* (1996, que s'inspira fonamentalment en Joan Coromines, però de tant en tant se n'aparta, massa poc per al gust de Germà Colón), *Diccionari de dubtes i dificultats del català* (2000, en col·laboració amb Josep Torras) i *Diccionari de la formació de mots* (2006). Podem destacar també altres obres de síntesi molt valuoses, com la *Història del lèxic català*, dins els "Manuais de llengua catalana" coordinats per Joan Solà (1985) o la *Introducció a l'etimologia*, curs fet a la Societat Catalana de Llengua i Literatura (2008).

Al costat d'aquestes obres més aviat divulgatives, va anar publicant també un bon nombre de treballs de recerca, especialment sobre la Crònica de Jaume I i sobre altres textos catalans antics, en bona part apareguts a les diverses miscel·lànies promogudes per l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes i publicades a la sèrie «Estudis de llengua i literatura catalanes». Una part d'aquests treballs, revisats i acompanyats d'aportacions noves, van constituir el volum *El vocabulari del Llibre dels Fets del rei en Jaume*, de la «Biblioteca Sanchis Guarnier» (1999). Els darrers anys de la seva vida va transcriure una part de la Bíblia catalana del segle XIV, dins el projecte de *Corpus biblicum catalanicum* dirigit per Armand Puig i Pere Casanellas (el 2011 ha aparegut un dels tres volums que va deixar-hi a punt), i va ocupar-se de la revisió del text de les *Quatre Cròniques* editades per Ferran Soldevila, que l'Institut d'Estudis Catalans ha tornat a publicar, amb la col·laboració de Bruguera mateix i de Maria Teresa Ferrer i Mallol (2007-2011; en falta el quart i darrer volum, dedicat a la Crònica de Pere el Cerimoniós, que deurà quedar enllestit el 2012).

Ja he fet referència a l'estreta relació de Jordi Bruguera amb l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, de la qual era membre fundador i conseller. Cal no oblidar que el 1979 va ésser el secretari del comitè organitzador del Cinquè Col·loqui d'aquesta Associació, celebrat a Andorra i a Barcelona, i el 1980 va tenir cura, juntament amb el qui signa aquestes ratlles, de l'edició de les seves actes. Va assistir assíduament a tota la resta de col·loquis de l'AILLC i hi va prestar generosament la seva col·laboració. No és estrany, doncs, que la junta de govern de l'Associació veiés amb bons ulls la iniciativa de dedicar-li pròximament una miscel·lània pòstuma d'homenatge, que permetrà de recordar i d'enaltir la memòria d'una persona sàvia, bona, treballadora i disposada en qualsevol moment a donar una mà en qualsevol mena d'iniciativa relacionada amb la nostra cultura.

Josep MASSOT I MUNTANER
Institut d'Estudis Catalans

JAUME VALLCORBA I ROCOSA
(Barcelona, 31.08.1920 – 28.09.2010)

Enginyer tècnic d'obres públiques, gramàtic i impulsor del moviment de recuperació de l'ús culte del català durant l'època de prohibició i repressió d'aquesta llengua i més enllà, Jaume Vallcorba i Rocosa morí a noranta anys després d'un llarg procés d'aperduament de l'estat de salut. Era fill de Jaume Vallcorba i Roger i de Teresa Rocosa i Palet. El pare, apoderat de la casa Cardellach d'ascensors, era un ferm carlista i un bibliòfil, amic d'edicions vuitcentistes, que els deixà, a ell i a les seves germanes Carmen, Maria Teresa i Margarita, una biblioteca de vora quinze mil volums; les patrulles de control els la requisaren l'any 1937.

Cursà l'ensenyament primari i una part del batxillerat als Escolapis i el continuà a l'Institut Maragall. A nou anys se li morí la mare i quan en tenia tretze se li morí el pare. Uns oncles, Manuel Valls i Olivari i Cecília Rocosa i Palet, germana de la mare, el van acollir juntament amb les

seves tres germanes. A l'Institut Maragall formà part de l'equip que engegà una revista estudiantil de força qualitat, titulada *Antena. Fulls setmanals dels alumnes de l'Institut Maragall* (10 números, maig-juliol 1937), on escriví articles de crítica literària. Entre març i setembre del 1937 escriví una mena de dietari intel·lectual que titulà *Les arts i els artistes. (Apunts i pensaments per a una història de la literatura catalana)*, el manuscrit del qual fa 196 pàgines de lletra força atapeïda. Hi segueixen tres notes més, una del setembre del 1939 i les altres dues del novembre i el desembre del 1940, que indiquen la voluntat de continuar aquesta tasca crítica, que la nova situació, personal i del país, no li va permetre de prosseguir.

Al setembre de 1937 passà la prova d'ingrés a la Universitat Autònoma de Barcelona (Carles Riba el felicità per la traducció que va fer d'un text llatí), i es matriculà al curs comú de la Facultat de Filosofia i Lletres i Pedagogia. Fou alumne de Pompeu Fabra, Carles Riba, Joaquim Xirau, Àngel Valbuena Prat, Antonio del Castillo i altres. Va tenir de companys Maria Aurèlia Capmany, Montserrat Vergés, Maria Cardús, Rosa Leveroni, Joan Ainaud, Frederic Pau Verrié, Santiago Olives, Josep M. Boix i Selva i altres. Fou elegit secretari de l'Associació Professional d'Estudiants de Filosofia i Lletres i Pedagogia, pertanyent a la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya (FNEC). El 26 de març de 1938, diumenge, fou detingut juntament amb tots els assistents a una missa clandestina celebrada en un pis particular i fou empresonat al vapor «Argentina»; un mes després fou traslladat al castell de Montjuïc i d'aquí, sense cap mena de judici ni de condemna, fou portat al camp de treball número 5, a Ogerm (Alt Urgell). El 25 de juliol fou traslladat a peu a Solsona i d'aquí, en camió, a la platja de la Pelosa, entre Roses i Cadaqués, des d'on el portaven cada dia a fer treballs forçats amb pic i pala. Emmalaltí fins a gairebé morir. Alliberat al desembre de 1938, sense que mai ningú no motivés per què havia estat un any empresonat i penalitzat, el març de 1939 l'exèrcit franquista l'incorporà i el traslladà a Zamora; hi coincidí amb Miquel Tarradell, amb qui travà una forta amistat. Al cap d'un temps aconseguí de ser traslladat a Madrid. Com que el nou govern havia anul·lat tots els estudis reconeguts per la República, va haver de tornar a passar, en un institut de Madrid, l'examen final de batxillerat. Aconseguí que l'autoritessin a preparar-se per a l'ingrés a l'Escola d'Enginyeria (l'única que hi havia a l'Estat espanyol) i li facilitaren els horaris del servei militar perquè pogués assistir a classe. Altrament no hauria pogut cursar estudis, perquè la família havia quedat arruïnada i ell no tenia diners ni per a comprar-se roba, ni per a menjar. Estigué a Madrid en aquesta situació entre 1939 i 1943. L'últim curs la família ja s'havia refet una mica econòmicament, de manera que pogué llogar una despesa i deixar d'anar a dormir a la caserna. A Madrid, s'interessà molt per conèixer el castellà viu i genú i constatar-ne les diferències de gir i construcció de la frase amb el català, una experiència que li serviria molt en la seva tasca gramatical posterior.¹

El 1943 acabà els estudis d'enginyer i de seguida obtingué una plaça al Ministeri d'Obres Públiques; fou destinat a la Jefatura de Tarragona, on prengué possessió com a cap del Servei de maquinària i alhora fou encarregat del Servei marítim i afectat a la 3a Demarcació de construcció i reparació de carreteres. Gràcies a les gestions de l'oncle Manuel Valls, el 2 de juny de 1946 fou traslladat al Servei de Carreteres de la Jefatura de Obras Públicas de Barcelona, on estigué fins que aquest organisme fou traspassat a la Generalitat el 1978. Hi assumí successivament diferents càrrecs de responsabilitat en l'administració dels transports per carretera. Aquests càrrecs i l'activitat

1. Sobre aquesta primera època de joventut i guerra i la de la primera postguerra, Vallcorba escriví unes *Notes autobiogràfiques sobre la guerra i la postguerra*, encara inèdites, que es publicaran en un apèndix del volum III de l'*Obra completa*. Són un testimoniatge llarg, detallat i colpidor d'aquells anys tèrbols, que Vallcorba va redactar a precés d'Albert Manent, el qual l'aprofità per al seu article «Jaume Vallcorba i Rocosa, ciència i passió per la llengua» (*Revista de Catalunya*, 186, juliol-agost 2003, p. 64-73), i també l'aprofità Josep Benet en les *Memòries. I: De l'esperança a la desfeta (1920-1939)* (Barcelona, Edicions 62, 2008, p. 332-333 i 421-423).

professional privada de redacció de projectes d'enginyeria feta durant els anys cinquanta, li permeteren assolir una situació econòmica benestant. Tanmateix la seva activitat paral·lela, aleshores clandestina, a favor de la llengua catalana, li féu passar força estones de preocupació, perquè aquesta activitat havia transcendit entre els transportistes i hi hagué qui l'amenaçà de denunciar-lo per catalanista si era massa exigent a fer complir la normativa, cosa que li hauria pogut ocasionar fins i tot la pèrdua del lloc de funcionari, amb els perjudicis consegüents personals i familiars.

El 26 de juny de 1948 es va casar amb Teresa Plana Monné, natural de Constantí, que havia conegut els anys d'estada a Tarragona, amb qui tingué quatre fills: Jaume, editor i professor universitari; Josep-Albert, enginyer industrial, llicenciat en dret i empresari; Maria Teresa, mestra nacional i farmacèutica, i Núria, metgessa, doctora en odontologia.

L'itinerari professional, forçat per una guerra traumàtica i una postguerra molt difícil, mai no el va decantar de la seva vocació primerenca per les lletres i per la llengua. El 1939 ja feia constar, en una nota del 22 de setembre, el propòsit de continuar la recerca que havia començat a la universitat, sota el guiatge d'Àngel Valbuena Prat, sobre els paral·lelismes entre Jordi de Sant Jordi i el marquès de Santillana. Hi ha una llibreta plena de citacions literàries relatives a aquest tema. Entre 1941 i 1943, quan a l'estiu està de permís, assisteix a les reunions literàries que es feien el dissabte a la tarda, a casa del noucentista Josep Farran i Mayoral. Entre 1944 i 1945 escriví, com a exercici literari, un poema èpic en decasíl·labs titulat *Els catalans a l'Orient*, i en aquesta època també assajà la prosa narrativa. El 1960 obtingué un premi per un conte, i també hi foren premiats Estanislau Torres i Joaquim Carbó, amb els quals féu amistat. Una persona amiga li recomanà que, si volia continuar fent carrera literària, aprofundís els seus coneixements gramaticals i el va adreçar a unes classes que Eduard Artells feia al primer pis de la plaça del Pi, 3, de Barcelona, tot en la més estricta clandestinitat. Sense saber-ho d'antuvi, Vallcorba havia anat a raure al centre germinal del moviment de represa lingüística del país. En efecte, l'11 de juliol de 1961 s'havia fundat Òmnium Cultural i l'endemà mateix hi hagué una reunió en la qual es creà la Junta Assessora per als Estudis de Català (JAEC), un consorci format per l'Institut d'Estudis Catalans i la Comissió Delegada de Català d'Òmnium Cultural, la qual Junta restà integrada per Ramon Aramon, Josep Miracle, Joan Triadú, Eduard Artells i Josep M. de Casacuberta, que la presidia. Era una operació llargament treballada per Triadú, que feia temps que, juntament amb Josep Tremoleda, impulsava una xarxa de classes de català, amb el suport econòmic de Joan B. Cendrós i algunes persones més de les que acabarien fundant Òmnium. La xarxa de Triadú s'integrà a Òmnium i la JAEC era la clau de volta que havia de donar garantia acadèmica als certificats per als nous professors de català. Les classes d'Artells a les quals acudia Vallcorba eren orientades a preparar els alumnes per a la primera convocatòria de proves per a obtenir el certificat de professor de català de la JAEC, feta l'any 1962. Vallcorba s'hi presentà i obtingué el certificat. Molts d'aquests nous professors s'aplegaren a Òmnium per tirar endavant la Comissió Delegada d'Ensenyament (des del 1967, Delegació d'Ensenyament de Català), impulsada per Joan Triadú, i és així com Vallcorba es troba definitivament encaminat a la difusió del coneixement de la llengua i als estudis gramaticals i lingüístics.

A la primeria del 1963 proposà a l'amic i editor Miquel Arimany que en el calendari *Bloc Maragall*, que editava anualment, hi inclogués unes notes de gramàtica, que ell mateix li redactaria. Va acceptar-ho i així en el revers del full de cada dimecres hi anaren apareixent breus articles gramaticals i de llenguatge durant quaranta-dos anys, des del bloc de 1964 fins al de 2005, en què n'haurà publicades cap a 2.200. Bé que tenien una finalitat divulgativa, molts resultats de les seves investigacions gramaticals i les seves idees lingüístiques els publicarà per primera vegada en aquestes notes volanderes, en un llenguatge tanmateix molt planer i entenedor i hi insistirà en anys successius amb exposicions diferents i exemples també nous. Al desembre del 1963 la seu d'Òmnium fou clausurada per les autoritats franquistes, una interdicció que no s'havia d'aixecar fins el 1967. Els professors de la Comissió Delegada passaren a un pis del passeig de Gràcia, 42, on,

comandats per Joan Triadú, continuaren les activitats sota el nom de Centre d'Estudis Francesc Eiximenis. S'organitzaren en tres seccions, dites «seminaris», una de les quals, el Seminari de Didàctica, fou confiada a Manuel Miquel i Planas i a Jaume Vallcorba. Des d'aquest àmbit, preparaven el material per als cursos de formació de professors. Vallcorba hi continuà també la seva tasca de suport a la JAEC, ajudant Artells en la preparació i la correcció d'exàmens. I encara intentava, aleshores, de progressar com a autor literari: publicà alguns contes i es presentà al premi Sant Jordi amb la novel·la *Primer, la vida*, que no va passar de la primera votació. Potser aquest fracàs i la feïnada abassegadora que tenia amb els cursos i els exàmens per a professors i amb els estudis gramaticals, feines que havia de fer fora de l'horari professional, l'en feren desistir. Tanmateix durant els anys seixanta i setanta encara s'esmerçarà esporàdicament en estudis de crítica literària (Víctor Català, Ruyra, el teatre de Rusiñol, el *Lazarillo de Tormes*, etc.), alguns dels quals publicà a la revista *El Pont*, editada per Arimany.

Havent-se esgotat la gramàtica *Signe*, que fins aleshores havia estat el llibre de text dels cursos per a professors, el Seminari de Didàctica s'encarregà d'elaborar, de cap i de nou, el curs per correspondència del 1965, en el qual hi ha inclòs el primer resum que Vallcorba redactà sobre l'ús dels verbs *ésser* i *estar*. Continuà aprofundint aquest tema aquest any i el següent, en forma de notes que passava als seus companys de la DEC, els quals acabaren demanant-li que en fes una compilació i Triadú li suggerí que la presentés al Premi Pompeu Fabra dels Jocs Florals de Marsella, que s'havien de celebrar l'octubre del 1967. L'hi va presentar amb el títol de *Notes sobre els verbs ésser i estar*, que Triadú va canviar per *Sobre el règim dels verbs ésser i estar*, un treball de més de 100 pàgines que, efectivament, va guanyar el premi. Era la primera monografia que mai s'havia fet sobre aquest tema i ja contenia essencialment el model de funcionament d'aquest aspecte de la gramàtica catalana que Vallcorba havia descobert i que amb el temps va ampliar i aprofundir. El 1965 Vallcorba i Miquel i Planas van concebre la idea d'editar un òrgan periòdic que relligués els professors de català adscrits a la DEC, llavors ja força nombrosos. Al desembre els en van trametre el primer número, en forma de carta circular, a fi de no cridar l'atenció de les autoritats. Des del 1968 ja es va titular *Bulletí Interior dels Seminaris d'Ensenyament de Català*. Era la primera publicació periòdica especialitzada en llengua que es publicava després de la guerra i va fer un servei extraordinari d'orientació dels professors de català i de tothom que s'interessava per la llengua. Va sortir mensualment durant onze anys fins al setembre de 1976, amb 110 números (després va continuar, convertida en la revista pedagògica *Escola Catalana*). El 1968 Vallcorba hi va començar a publicar una sèrie d'articles sobre l'ús dels verbs *ésser* i *estar* i relacionats (*haver*, *haver-hi*, *anar*, *tenir*, etc.) que s'acabarà de publicar l'abril del 1970 i farà un total de deu extensos articles (tretze, si n'hi comptem dos articles precedents sobre el mateix tema, del 1967, i un de resum, del 1972). Atès que el treball del 1967, premiat a Marsella, havia romàs inèdit i, per tant, desconegut, aquesta sèrie era, de fet, la primera manifestació pública dels estudis de Vallcorba sobre aquest tema i va esdevenir mítica entre els estudiosos de la llengua, fins al punt que Gabriel Ferrater la feia servir com a text de classe, a la UAB, perquè considerava que era un pas important per a desembullar aquesta qüestió del català. Aquest era un aspecte de la gramàtica en què molts especialistes d'aleshores —a diferència de Fabra— navegaven ben desorientats, refiats de les estructures del castellà apreses a la universitat i mal estintolats en el seu català contemporani, ja molt interferit a Barcelona i a més indrets. El setembre de 1970 Vallcorba va començar a publicar al *Bulletí dels Seminaris*, en forma d'articles editorials sense signar, dits «Davantal», una sèrie important de reflexions de caràcter general sobre qüestions clau de la situació de la llengua catalana, especialment sobre genuïnitat i interferència, política lingüística i normalització, psicolingüística i pedagogia de la llengua. Fins el 1973 en publicarà 24. Després, a *Escola Catalana* i a *Llengua Nacional*, en publicarà, signant-los, una quinzena més del mateix caràcter fins l'any 2006. Amb molta precisió i vivor expositiva, contenen una gran riquesa d'idees i són plenament vàlids encara avui.

El 1971 Vallcorba va esdevenir membre vocal de la JAEC, en substitució d'Eduard Artells, que havia mort aquell any. Hi continuà preparant i corregint, amb escassos col·laboradors, els exàmens de professors de català. La JAEC també el va designar aquell mateix any com a delegat a l'Assessoria de Didàctica del Català de l'Escola de Mestres Rosa Sensat, creada aleshores per a encarregar-se dels exàmens de la Prova d'Aptitud, per als escolars de català i per als mestres d'escola. El setembre del 1973 va decidir de cursar els estudis universitaris de filologia catalana, continuant així els estudis que durant poc temps havia començat l'any 1937. L'ingrés a la facultat en què havia reeixit aquell llunyà any havia estat anul·lat pel règim de Franco i va haver de fer les proves d'ingrés per als més grans de vint-i-cinc anys. Va matricular-se a Filologia Catalana (UB), estudis que va cursar als vespres, perquè de dia treballava; va acabar el juny del 1978. El 1974 va emprendre l'elaboració d'un diccionari conceptual català partint, per indicació de Badia i Margarit, del *Begriffssystem als Grundlage für die Lexikographie*, de Rudolf Hallig i Walter von Wartburg, el qual adaptà al català fins a l'apartat «3.2. La ciència i la tècnica», mentre elaborava un fitxer lexicogràfic que arribà a tenir devers 50.000 fitxes. Aquesta tasca, en la qual enterrà infinitat d'hores, restà interrompuda, com moltes d'altres, pel traspàs de l'Estat a la Generalitat del servei d'obres públiques on treballava, que l'absorbí molt de temps, i ja no trobà l'ocasió de reprendre-la. L'any 1975 fou nomenat també membre de la Comissió Permanent de Treball de la DEC. El 1976 l'editor Miquel Arimany li va proposar de recollir en un llibre una selecció de les notes gramaticals inserides al *Bloc Maragall* des del 1964. El mateix Arimany s'encarregà de fer la selecció, en la qual va incloure les notes del bloc de 1978, redactades el 1977, i el mateix 1978 la publicà amb el títol de *Punts essencials de català en lliçons breus*, que integra una mica més de la meitat de les notes publicades durant aquells quinze anys del *Bloc Maragall*. També el 1977 elaborà un estudi minuciós «Sobre les combinacions binàries de pronoms febles», amb destinació a la miscel·lània d'homenatge a Ramon Aramon (*Estudis Universitaris Catalans*, XXV), que no aparegué fins el 1983; hi demostra que la proposta de Fabra sobre aquesta qüestió no era cap invenció, com alguns deien, sinó que es basava en la tradició de la llengua des de l'època clàssica.

El 1976, per encàrrec de Josep M. de Casacuberta, l'editor de Barcino, Vallcorba s'esmerçà a reelaborar i ampliar la sèrie d'articles sobre *ésser* i *estar* del *Butlletí* de la DEC, per a publicar-la com a llibre; al març de 1977 li n'envià l'original, al qual havia posat el títol d'*Els verbs ésser i estar en català*. Probablement perquè l'editor ho trobava massa extens, aquest projecte es va encallar i Vallcorba va aprofitar la monografia per a presentar-la aquell mateix any com a tesi de llicenciatura. Aquesta presentació va ocasionar un conflicte entre Joan Solà, Antoni Comas, que era el cap del departament, i Vallcorba —una de les espetegades sonades dels annals de la filologia catalana— i també com a tesi l'obra restà encallada. Però tot seguit Max Cahner, coeditor, amb el Departament de Filologia, de la «Biblioteca Torres Amat», va oferir a Vallcorba, d'acord amb Comas, de publicar-hi *Els verbs ésser i estar en català*. Pel desembre del 1977 ja n'havia corregit les galeres i l'any següent veia la llum pública, amb tant d'èxit que ben aviat en restà exhaurida l'edició. L'impacte del llibre i la polèmica que ha ocasionat han arribat fins ara mateix. De fet, va caure molt malament en alguns cercles acadèmics, perquè trencava els esquemes reproduïts acríticament durant decennis, situació que es reforçà quan, el 1980, Joan Solà en difongué privadament una crítica ferotge, fundada en una lectura esbiaixada i en acusacions no solament de mala metodologia, sinó de manca d'ètica científica, i l'any següent la publicà.²

Però Vallcorba no pogué materialment seguir l'evolució d'aquesta polèmica, ni respondre-hi aleshores, perquè el 15 de setembre de 1978, com hem dit, l'administració dels transports interurbans fou traspasada a la Generalitat de Catalunya (fou dels primers traspassos de l'Estat a la

2. Joan SOLÀ, «“Ser” i “estar” en el català d'avui», *Studia Neophilologica*, 53 (1981), Uppsala, p. 149-176, reprodutit més tard dins Joan SOLÀ, *Qüestions controvertides de sintaxi catalana*, Barcelona, Edicions 62, 1987, p. 11-51.

Generalitat) i l'1 de novembre el traspass es féu materialment efectiu. Vallcorba fou encarregat de la gestió i l'organització dels Serveis de Transport per Carretera de la demarcació de Barcelona i el 5 de desembre esdevingué, a més, suplent per a la vicepresidència de la Junta de coordinació de Barcelona. La feina d'organitzar l'activitat de la nova administració, catalanitzant-la des del primer moment, li fou abasagadora, havent de coordinar quaranta funcionaris. Va ocupar aquest càrrec fins a les acaballes de l'any 1985, en què va passar a cap del Servei de Formació i Suport Idiomàtic del Departament de Política Territorial i Obres Públiques, nou servei que va organitzar ràpidament, perquè el 31 d'agost de l'any següent, 1986, li corresponia de jubilar-se. L'any 1979 fou nomenat membre de la Junta Consultiva d'Òmnium Cultural, càrrec en el qual es mantingué actiu durant vint-i-quatre anys, fins el 2002. L'any 1981 restà extingida la JAEC, pel fet que el Govern de la Generalitat creà la Junta Permanent de Català, a la qual Vallcorba fou integrat, primer com a vocal i des del 1986 com a vicepresident, fins que la Junta fou dissolta l'any 2001. En tot aquest període de vint anys intervindrà en la formulació dels qüestionaris i en els models de correcció per als exàmens de català del nivell superior (nivell D). També el 1981 esdevingué secretari del jurat del Premi a la Unitat de la Llengua Catalana, de la Fundació Lluís Carulla, que a partir de 1982 passà a denominar-se Premi Manuel Sanchis Guarner, en el qual càrrec continuà fins el 2000. El 1986 esdevingué membre de la Comissió Permanent de Llengua i Terminologia de la Construcció, en la qual tenen representació els col·legis de les diferents professions constructors, les empreses constructors i els organismes de terminologia catalana; hi treballarà fins que la salut li ho permetrà, cap al 2004. El 31 d'agost de 1986 es jubilà, com hem dit, però continuà vinculat al Departament de Política Territorial i Obres Públiques per nombrosos encàrrecs, com fer-hi classes de llengua o revisar escrits i llistes terminològiques, i per càrrecs en comissions, de manera que hi continuarà anant físicament cada matí durant molts anys més. Dins el Departament, cal destacar la seva col·laboració fonamental en la redacció del *Diccionari de carreteres*, català, castellà, francès i anglès (1991), del *Diccionari visual de la construcció*, català i castellà (1995), i del *Diccionari de ports i costes*, català, castellà, francès i anglès (1995). L'any 1992 va participar en la constitució de l'Associació Llengua Nacional, dins la qual va ser membre del jurat del Premi Ramon Aramon a la lleialtat lingüística i membre del consell de redacció de la revista *Llengua Nacional*, on va publicar molts articles fins el 2007; cal remarcar-ne la sèrie sobre «Les interferències en els adverbials *en* i *hi* i les substitucions esgarriadores» (1999-2002), un extens treball de partití i el sistema anafòric que de sempre l'havien caracteritzat; era una temàtica que va començar a estudiar l'any 1973 però que fins ara només havia tractat en els fulls del *Bloc Maragall*. Entre 1993 i 1994 va col·laborar en el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans, en temes d'obres públiques i transports. El 1995 començà a anotar citacions d'*Avui*, *El Temps* i algunes altres publicacions, sobre usos gramaticals; fins que hagué de deixar-ho per la mala salut el 2004, n'havia arplegades 4.480.

Entre 1994 i 1995 es dedica a estudiar exhaustivament l'ús dels verbs *ésser* i *estar* en un corpus format per textos dels segles XVII, XVIII, XIX i primera del XX, d'autors de llengua popular poc interferida; ho fa amb la mateixa metodologia que havia seguit per a estudiar-ho en el corpus d'autors clàssics en què es basaven el llibre de 1978 i els precedents d'aquest (monografia de 1967 i articles de 1968-70), a fi d'obtenir uns resultats homogenis des del segle XIII fins al XX, és a dir, aplicant el mateix sistema de «marques» únic per a tots els buidatges, de manera que només tenia en compte les mostres, els «exemples», que incloïen aquestes marques —cosa que no volia dir que el mateix tipus d'ocurrències no es poguessin trobar en contextos sense marca: era només un recurs metodològic per a l'establiment d'una base empírica objectivament homogènia, com Vallcorba no havia parat d'advertir des del 1967, però n'hi hagué que s'hi van confondre o s'hi van voler confondre. El 1996 publicà aquest nou estudi amb el títol d'*Història dels verbs ésser i estar* (*en*

català i castellà). *Primera part*, la conclusió del qual és que el model que funcionava a l'època clàssica es manté sense alteracions fins al segle xx (hi ha alguns desplaçaments dins el camp d'èsser i dins el camp d'estar, però, diferentment del que va passar en castellà, no hi ha interfe-rències ni substitucions entre aquests dos camps bàsics, en contextos locatius). D'una altra banda, hi troba l'ocasió per a replicar a Joan Solà i alguns altres crítics. La segona part, dedicada al cast-ellà, ja la tenia enllestida el 1997 mateix, però, per problemes editorials, restà inèdita; és una monografia que va titular *El sorprenent camí de ser a estar (Per què el castellà féu parcialment aquesta evolució i el català no l'ha feta)*, en què estudia les causes de l'evolució dels desplaça-ments de *ser a estar*, causes que són específiques del castellà i això explica que en el català no interferit pel castellà no s'hagin produït. Veient que trobava entrebancs per a publicar-ho, el 1998 en féu un extens resum que sortí a *Llengua Nacional*. El 1995 havia acollit a casa seva unes reu-nions filològiques mensuals que van continuar fins el 2007 i que van tenir, com a elements més constants, Jordi Badia, Jem Cabanes, David Casellas, Antoni Castelltort, Lluís Marquet i Josep M. Pera. El 1996 la seva muller va patir un atac de feridura i, tot i que se'n va recuperar força, ell l'havia d'atendre constantment i acompanyar pertot; finalment, Teresa Plana morí el 28 de desem-bre de 1997. També la salut de Vallcorba començava a minvar: el 1996 va patir forts dolors de ventre i li van descobrir un glaucoma important, que més endavant se li complicà amb cataractes i el duqué a la ceguessa els darrers anys de vida. A setanta-sis anys, ell mateix manifestava que havia perdut moltes energies, necessitava descansar moltes hores i els metges l'obligaven a per-dre'n una caminant. Es fa difícil, així, de capir com, enmig de tantes angúnies i sotragades, enca-rra podia treure temps i forces per a atendre les reunions i les feines derivades dels organismes a què pertanyia, la confecció de les cinquanta-dues notes anuals del *Bloc Maragall* (totes sempre de nova redacció), els articles que continuava publicant i encara la nombrosa correspondència que mantenia amb especialistes i gent del ram filològic, amb cartes que de vegades arriben a tenir quinze pàgines d'explanació de conceptes. Tot i així, encara feia nous projectes i participava acti-vament en noves iniciatives. Va participar en la creació i l'engegada, l'any 2000, de l'associació Enginyeria i Cultura Catalana. I també aleshores va atendre la revisió de llistes per a la segona edició del *DIEC*, o per al *TERMCAT*. El 2001 la Societat Catalana de Llengua i Literatura el va nomenar soci emèrit. El 2003 rebé la Creu de Sant Jordi. Cada vegada amb més xacres, entre el 2004 i el 2005 va deixar la major part de compromisos i tot just si podia concentrar-se a atendre, entre el 2006 i el 2010, els curadors de la seva *Obra lingüística i gramatical completa*, el primer volum de la qual veia la llum encara no tres setmanes després que ell hagués mort.³

Vallcorba ha deixat una obra, referida a la llengua, continguda en set monografies, 138 arti-cles més o menys extensos i 1.409 articles breus, una obra absolutament coherent, amb la qual ha aportat una manera d'entendre l'establiment de la llengua i d'estudiar la llengua en funció d'aquest establiment, a partir de la llengua viva genuïna, no interferida pel castellà, especialment en les estructures i microestructures (girs de frase, frases fetes, fixacions, etc.) sintacticosemàntiques, bon nombre de les quals ell ha contribuït a posar de manifest. Tot plegat, en la més legítima con-tinuïtat innovadora de la línia inaugurada per Pompeu Fabra.⁴

Josep FERRER

3. Jaume VALLCORBA I ROCOSA, *Obra lingüística i gramatical completa. Volum I: Presentació. A. Monogra-fies*, edició a cura de Josep Ferrer i Lluís Marquet, revisió general de textos a cura de Jem Cabanes, Barcelona, Pu-blicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010, 692 p. («Textos i Estudis de Cultura Catalana», 157). S'hi poden trobar les referències bibliogràfiques de les monografies damunt esmentades. El volum II (articles), és previst per al 2011 i el volum III (notes del *Bloc Maragall*, apèndixs i índexs) per al 2012.

4. Em cal fer constar i agrair l'ajut rebut de Jordi Badia en diversos aspectes.